

OPBOUW

weekblad tot opbouw van het gereformeerde leven
uitgave van de gereformeerde persvereniging „opbouw”

red. en sekr. riouwstr. 59, wormerveer
adm. kon. wilhelminalaan 38, leersum

J. J. Verleur / Amersfoort

Pasen zonder toekomst

1 Korinthe 15, vers 19

Veel mensen, vooral veel jonge mensen, vinden vandaag de dag het allerergste, dat er helemaal geen toekomst meer is; je weet niet waarom je leeft.

Dat geldt al van alles, waar je hier in de wereld mee bezig bent en waarvan je iets probeert te maken.

Je hebt, als je straks aan het werk wilt, één op de vijf kansen, dat je geen behoorlijke baan vindt; en een minister komt dan vertellen, dat dat over een jaar of vier, vijf wel één op de vier zal zijn.

En weer andere zwartgallige profeten beweren, dat het verschijnsel van de werkeloosheid wel structureel zal zijn, wat in gewoon nederlands betekent, dat we er niet meer áfkomen, want dat het gewoon(!) ingebakken zit in ons maatschappelijk patroon.

Nou, leuk, zo'n vooruitzicht, want waar sappel je dan zo hard voor, om je einddiploma te krijgen.

Trouwens, wat heeft die wereld nou voor reëel uitzicht?

Een nieuwe wereldoorlog maakt álles kapot; onze dampkring verpesten we met lood en andere vergiften; onze oceanen worden steeds vuiler; we maken steeds meer diersoorten dood; we worden steeds handiger en geslepen in het bedenken van middelen om de ander uit te roeien; en we leren de jongere generatie dan maar ten slotte de stads-guerilla, waar we met stenen gooien, branden stichten, winkels plunderen en huizen kraken.

Alsof dát nog maar álles is.

Vandaag de dag zeggen ze, dat het met die Heer van Pasen ook niet alles is. Dat verhaaltje over die opstanding hebben de discipelen later bedacht, om de gemeente een rugge-steuntje te geven in haar geloof.

Jezus van Nazareth was ècht een prediker van opstand en ommekeer, omdat hij het opnam voor de kleinen, de onderdrukten, de underdogs en die het eerst opriep tot verzet en revolutie en dat het Godsrijk zó zou komen, door de historie van verzet heen als een wereldrijk van vrede en gerechtigheid.

Is dat nu, wat we van de toekomst sedert Pasen moeten verwachten?

Komt het rijk van God zó? Door stinkend kapitalisme, brandende autowrakken, bezette fabrieken, kapotgebroken straten, vechtende jongelui met fietskettingen en knuppels, gemaskerde mobiele eenheden met wapenstok en traangas, gekraakte huizen, oorlogshandelingen en vluchtende mensenmenigten, ruimteraketten en militaire junta's?

Wat heeft Pasen dan nog voor toekomst?

Reeds in Paulus' tijd zat men met de vraag, wat de boodschap van een opgestane Heer moest betekenen voor de mensen in de wereld hier. Natuurlijk waren er voor die vraag ándere aanleidingen dan nu.

Opstanding uit de dood was voor de grieks-romeinse wereld van Paulus' tijd net zo iets als donker licht, of zoiets als het zwarte wit.

Dat bestaat helemaal niet. Dat is innerlijk tegenstrijdig.

Want griekse wijsgeren hadden deze mensen geleerd, dat hun bestaan eigenlijk alleen maar een gevangenschap was. Het mensenleven was in feite niets anders dan een schijn of een afbeelding van het echte, het ware.

Het mensenleven was als het bestaan van een insect, dat zich in drie fasen voltrekt. Eerst is er het ei. Dan de larve. Dan de pop. En uiteindelijk, als het insect, het imago, zich uit de dop tevoorschijn worstelt en de omklemming van zijn oude huid áflegt, dan pas is het insect volkomen en heeft zijn bestemming bereikt.

Zo is de mens in zijn bestaan in deze wereld gelijk aan de pop; daar zit het imago wél in, maar die kan pas ten volle zich ontplooien, als hij de gevangenis, waarbinnen hij was omsloten, áflegt.

En sterven is voor de mens dat proces van rijping, waardoor de eigenlijke mens te voorschijn komt; want dan legt hij zijn lichamelijk bestaan áf en dat, wat de mens werkelijk is, zijn ik, zijn zelfheid, zijn idee, zijn diepste wezen breekt door. Daarom is opstanding voor deze mensen iets, dat helemaal ingaat tegen hun idee van mens-zijn en mens-worden. Opstanding is voor deze mensen net zo iets als een vlinder, die weer terug kruipt in zijn poppencocon; een stap terug; een denaturatie; sterven is juist de laatste stap naar de heerlijkheid; sterven is de toekomst van het leven binnengaan; het áfleggen van het stoffelijk overschot en de doorbraak van de levende idee. En wie over opstanding keuvelt, praat tegen beter weten in en schakelt het ware leven uit.

Daartegen gaat Paulus' prediking allereerst.

Als doden niet kunnen opgewekt worden, heeft prediking, geloof, verwachting, toekomstuitzicht helemaal geen zin meer.

Dan is dood dood en zonde blijft zonde en geloof is zelf-bedrog.

En als we met Christus niet verder kunnen kijken dan onze neus lang is, dan is Pasen zonder toekomst en hebben we ons blij gemaakt met een dode mus. Dan zijn we de ellendigste van alle mensen.

Dan is alle hoop schijn. Alle uitzicht nep. Alle geloof misleiding.

Als Christus alleen iets betekent voor dit leven...

Hier knopen we aan bij de gedachten van onze tijd.

Als dát waar zou zijn, dat we alleen voor dit leven op Christus onze verwachting zouden hebben; als Jezus van Nazareth alleen maar een revolutionair is geweest; iemand, die het opneemt voor verdrukten en armen; voor slaven en vervloekten; als met het kruis van Jezus álles uit is en de morgen van Pasen een romantisch verhaaltje van over-

spannen, overgeestelijke mensen; wat moet je dan nog verwachten?

Met een Christus alleen voor deze wereld kom je dan niet verder dan straatgevechten, bloedvergieten, traangas en braakbommen, mobiele eenheden en handgemeen; met een Christus alleen voor deze wereld kom je niet verder dan kerkscheuringen en revoluties; met een Christus voor deze wereld alleen kom je blijkbaar niet verder dan werkeloosheid en teruggang. Geloof kan de wereld alleen maar veranderen in een hopeloos gevecht om het grootste brok; in een generatie zonder uitzicht en zonder verwachting.

Als Christus er alleen om deze wereld is, om zieken te genezen, om armen te troosten; als Christus er alleen is om arbeiders meer loon te brengen, om vrijheid te krijgen om het ongeboren leven te vernietigen; om het kapitaal te vernietigen en de maatschappij om te keren.

Als Jezus van Nazareth, tegen de wil van God in, door de mensen gedood is, en desondanks de levende God alles door de vingers ziet en de mens Jezus dood liet blijven, dan is Pasen zonder toekomst; dan heeft de morgen van de opstanding niets meer te vertellen en moeten we met deze rotwereld blijven voortsudderen, terwijl we niet weten, wat er anders van komt dan één grote catastrofe, een wereldramp, een explosie van nucleaire macht, die de wereld onbewoonbaar zou maken en onze kinderen zou misvormen tot gedrochtelijke misvormingen, die de naam van „mensen” niet meer verdienen.

Als Christus er alleen is voor deze wereld en we alleen hier op Hem zouden vertrouwen, zijn we de ellendigsten van allemaal.

Pasen zonder toekomst is als een ei zonder kuiken.

Het smaakt wel lekker, maar voor het leven zelf is er niets meer.

Als geloof een stukje vroomheid is voor de zondag; een gebaar, dat slechts de schijn ophoudt; als er geen opstanding is, is er geen evangelie,

geen geloof; geen vergeving; geen wedergeboorte; dan leven we in een ruimte zonder uitweg; in een kamer zonder ramen en zonder deuren; zonder hoeken en zonder schuilplaats; in een wereld zonder hoop en zonder toekomst; zonder werk en zonder rust; dan zijn we een strootje in stromend water; een brok fatalisme en eentonigheid. Als we alleen in deze wereld op Christus blijven hopen, zijn we de ellendigste van alle mensen.

Dan is Pasen zonder toekomst, al zouden we de heilzaamheid bereiken en de gerechtigheid en vrede van Gods rijk proklameren.

Wie nu zegt, wat moeten we dan? Moeten we maar niet meer proberen, iets aan die wereld te doen? Moeten we maar mee drijven op de stroom? Of er maar gewoon

een eind aan maken? De wereld opblazen en de maatschappij vernietigen? De stadsguerilla perfektioneren en de kapitalistische maatschappij omver gooien? Maar dan is het doemdenken tot en met. Ellendiger kan het niet. Reeds Paulus wist dat, als Christus slechts de mens Jezus van Nazareth was en dat hij aan het kruis stierf en dood bleef, het leven geen enkele zin meer heeft. Dan zijn we de ellendigste van alle mensen.

Maar Paulus zegt ook: Pasen heeft toekomst. En hij schrijft aan het eind: „Daarom, mijn geliefde broeders, weest standvastig, onwankelbaar, te allen tijde overvloedig in het werk van de Heer, omdat ge weet, dat uw arbeid niet vergeefs is in de Heer.”

Over dat Pasen met toekomst willen we graag een volgende keer verder.

H. de Jong / Amsterdam

De christen in de politiek (2)

Wij komen nu toe aan de tweede vraag van de heer Kadijk: „Dient een christen-politicus uit te gaan van de totale Bijbel (Gods Woord) of dient hij zich hoofdzakelijk te beperken tot de algemene zedenwet?” In mijn vorige artikel heb ik de christen-politicus in een tijd van sekularisatie een terugtrekkende beweging laten maken en een laatste schans laten betrekken, die van de waarden van de algemene zedenwet. Ik had daarbij echter niet het *uitgangspunt* („Dient een christen-politicus uit te gaan . . . ?”) maar het *doel* van christelijke politiek voor ogen. Waarnaar streeft ze en wat denkt ze te bereiken? Maar het *uitgangspunt* daarbij is ongetwijfeld de *gehele* Bijbel. Dat ben ik graag met de heer Kadijk eens. Betrouwbaarheid, waarheid, eerbaarheid, eerbied voor het leven, eerlijkheid, billijkheid, persoonlijke en structurele rechtvaardigheid en de bereidheid om groepsbelangen ten achter te stellen bij het algemene belang — het zijn waarden die wij zeker niet los mogen of kunnen maken van het geheel van Gods openbaring, die in Jezus Christus haar centrum heeft. Doen wij dat wel, tegen alle beter weten in, dan worden deze waarden juist in onze handen tot snijbloemen die verdorren. Het is waar, dat krachtens de algemene uitstraling van Gods genade in Christus deze waarden in onze we-

reld nog bestaan. (Wij mogen hierbij denken aan het woord van Paulus tot Timotheüs over „de levende God, die een Heiland is voor alle mensen, inzonderheid voor de gelovigen”, 1 Tim. 4 : 10). Maar het is niet waar, dat wij er zomaar van uit mogen gaan dat genoemde waarden op deze wijze zullen *blijven* bestaan. Zonder verworteling in Christus leiden zij in onze wereld inderdaad een snijbloemenbestaan en zijn zij ondanks hun weelderige bloei (zelfs na het afsnijden nog!) ten dode opgeschreven. Daarom zal een christen, wanneer hij publiek rekenschap aflegt van zijn ijveren voor het hooghouden van deze algemene erkende waarden, zich inspannen voor hun verworteling in Christus. Hij zal daarbij de namen van God en Christus of wel de naam van de Drieënige God niet ongenoemd kunnen laten. En daarvoor heeft hij het geheel van Gods Woord nodig.

—o—

Het is om deze reden dat ik op het bekritiseerde artikel van 29 augustus 1980 over 'Jeruzalem en de christelijke politiek' op 5 september daaraanvolgend nog een ander artikel publiceerde over 'Het noemen van de NAAM in de politiek'. Daarin bepleitte ik voor een zo algemene waarde als *de waarheid* de noodzaak van een christelijke verworteling, of liever: een verworte-

ling in Christus. Ik deed dat aan de hand van het gesprek tussen Jezus en Pilatus in Johannes 19. In dat verhoor zegt onze Here dat Hij in de wereld gekomen is opdat Hij voor de waarheid zou getuigen. De waarheid, zei ik toen, heeft dat getuigenis van de Christus nodig, wil ze niet in ongerechtigheid ten onder gehouden worden. Ook hier weer dezelfde gedachte: de christelijke politiek streeft de waarheid na. Zij wil de werkelijkheid onverbloemd onder de ogen zien. Dat is haar beperkte *doel*. Maar zij kiest daarvoor een *uitgangspunt* dat veel breder en dieper is: het geheel van de Schriften.

—o—

Ik noemde in mijn vorige artikel Daniël. Van Daniël staat geschreven dat hij in het heidense Medië één der drie rijksbestuurders was. Er wordt zelfs gezegd dat hij zijn werk zo goed deed dat de koning Darius van zins was hem over het gehele koninkrijk te stellen (Dan. 6 : 1-4). Als doel van het regeren waaraan hij deelnam wordt dit mager geformuleerd: „opdat de koning geen schade zou lijden”. Weliswaar zal dat niet uitsluitend persoonlijk noch ook uitsluitend financieel bedoeld zijn. De koning zal hier genoemd zijn als de vertegenwoordiger van de publieke orde en van het Medische bestel. Maar dan nog: „opdat de koning geen schade zou lijden” — niet meer? Nee, niet meer. Zo ontbrak het Daniël bijvoorbeeld ten enen male aan de mogelijkheid en de middelen om de afgoderij van Medië publiekelijk te bestrijden. Alleen het bewaren en handhaven van 'law and order' stond in zijn macht. Máár, — als Daniël bad tot zijn God om kracht voor deze beperkte taak, dan ging in zijn bovenvertrek het venster open naar de kant van Jeruzalem (vs. 11). Dan bad hij niet tot een bleek opperwezen, dat men ook in Medië wel boven het hele pantheon uit aanwezig vermoed zal hebben, maar dan boog hij zich drie maal daags op zijn knieën neder en bad en loofde zijn God als een dienaar van de levende God (vs. 21), de God van Jeruzalem's verkiezing. Het *doel* van zijn administratie was dus, zeker uit het gezichtspunt van het koninkrijk Gods, beperkt, maar zijn *uitgangspunt* koos hij in het geheel der goddelijke openbaring. Daarin zocht hij zijn kracht.

—o—

Het is waar dat mensen als Daniël tot zulke hoge posten opgeklommen, wel eens iets konden doen in het directe belang van Gods volk. Ik denk hierbij aan Nehemia en Esther, tot welke laatste Mordachai zelfs zegt: „Wie weet of gij niet juist met het oog op deze tijd de koninklijke waardigheid verkregen hebt” (Esther 4 : 14). Maar dat was dan toch meer een toevallig en niet een vooraf beraamd voordeel. En neemt al bij iemand als Jozef in Egypte dit voordeel een grote plaats

in („om u in het leven te behouden heeft God mij voor u uit gezonden”, Gen. 45:5), dan nog valt daar planmatig niet mee te werken. Zoiets kan eigenlijk alleen maar *achteraf* gekonstateerd worden. Trouwens, over Jozef gesproken, is het niet hoogst merkwaardig dat hij zich heeft laten betrekken in een economische politiek in Egypte, die ons rondweg verwerpelijk voorkomt? Lees daarvoor Gen. 47:13-26! Zou daaruit afgeleid kunnen worden dat *plooibaarheid* een eigenschap is, die een christen-politicus in bijzondere mate eigen behoort te zijn? Een souplesse die hem in staat stelt om ook binnen zeer bedenkelijke systemen als een rechtvaardige te functioneren? Ik heb eerder onder de algemene waarden die een christen in de politiek ter behartiging zijn toevertrouwd en waaronder hij niet mag gaan, wil hij geloofwaardig blijven, ook de *strukturele* rechtvaardigheid genoemd. Maar in het licht van de geschiedenis van Jozef in Egypte denk ik dat ik daarmee toch teveel gezegd heb. Dit teveel is dan een teken van het gemak waarmee wij christenen de grenzen van de bescheidenheid te buiten gaan en zodra we de kans schoon zien, aanstonds onze politieke macht gebruiken om onze geestelijke idealen ter zake van de maatschappelijke ordening aan anderen op te leggen. Ik zie Jozef in Egypte (en trouwens ook Daniël in Medië) als een bemoedigend voorbeeld voor christenen die in de landen van het Oostblok met grote politieke verantwoordelijkheid belast zijn. Maar ach, hebben wij in het Westen niet steeds meer zo'n zelfde bemoediging nodig? Alhoewel, een belangrijk verschil tussen Oost en West is nog altijd dat er hier in het Westen een veelheid van elkaar bestrijdende en tegelijk in een zeker evenwicht houdende ideologieën heerst die voor een diffuse lichtverspreiding zorgt. De stralen vallen hier door matglas en niet, zoals in het Oosten door een brandglas. Hoe duidelijker de ideologie van een stelsel zich als *heilsleer* ontpopt, des te moeilijker het voor een christen wordt om daarbinnen te functioneren.

—0—

Hoe zie ik nu in verband met dit alles christelijke *partijvorming*? Is die wel nodig? Ik meen van wel. De christelijke partij zie ik primair als een bezinnings-centrum, waarbinnen nagedacht wordt over de vraagstukken die ik op 't ogenblik behandel: de christelijke verworteling van de vooroverheid en volk zo basale waarden en de afgrenzing van die waarden: Waar houden ze op algemeen geldig te zijn en waar beginnen ze specifiek christelijk te worden? En waarom kan dat niet binnen een studie-groep van christenen in het kader van een neutrale partij? (Ik denk dat dr. Spijkerboer deze vraag graag aan mij zou willen stellen). Omdat ik voor degenen

die vanuit zo'n bezinnings-centrum het actieve politieke leven ingaan de absolute vrijheid opeis om naar de wijsheid die hun gegeven is van hun uitgangspunt te getuigen en te zeggen waar zij de mosterd halen. Het gaat mij hier om de NAAM die niet gemist kan worden. De NAAM trouwens, die ook niet te pas en te onpas overal bij gehaald moet worden. Overdaad schaadt. Op dit punt heb ik zeer grote bewondering voor de Oranje-vorsten, die ik nu bewust in mijn leven heb meegemaakt. Hoe zij (zeker, van een andere kant komend dan de volksvertegenwoordiging) op de smalle marge die hun staatsrechtelijk gelaten is, op belangrijke momenten in een verbluffende kiesheid met een enkel woord weten te zeggen waar zij staan en op Wie zij willen bouwen. Aan de manier waarop zij hierin ad rem zijn is te merken dat daar een geweldig nadenken en een bewust christelijk leven achter zit. Ik denk hier natuurlijk niet aan de half en half verplichte en (dus?) vage Kerstboodschappen destijds van Koningin Juliana. Daar zat ik echt niet op te wachten. Ik heb aan de ene Kerstboodschap ruimschoots genoeg. Een staatshoofd moet trouwens ook niet gaan preken. Daar mist hij de bekwaamheid en de bevoegdheid voor. Nee, laat ik iets anders als voorbeeld noemen. Na de watersnood-ramp van 1953 hield Koningin Juliana een toespraak tot ons volk, waarvan ik me niets meer herinner. Maar in aansluiting daarop werd het twaalfde vers van het Wilhelmus gedeklameerd: „Zo het de wil des Heren op dien tijd had geweest had ik geern willen keren van u dit zwaar tempeest. Maar de Heer van hierboven die alle ding regeert, die men altijd moet loven, en heeft het niet begeerd.” Om op dat moment op deze wijze ons *volkslied* ter sprake te brengen, ja, dat heb ik altijd geniaal gevonden.

(Door de te late ontvangst van de kopij moeten we het artikel hier onderbreken.)

J. Elzinga / Winterswijk

„Kleine letters”

We kennen God door twee middelen: Door de schepping en door Zijn Woord. (N.G.B. art. 2) Wat de natuur betreft, die is als een schoon boek, waarin alle schepselen, grote en kleine, als letters zijn, die ons de onzienlijke dingen Gods geven te aanschouwen. Nóg meer mogen we hem kennen uit de Heilige Schrift; maar ook daar vinden we „grote en kleine letters”.

pastorale notities

Hoorkommissie

In het kerkelijk leven weet iedereen wat een hoorkommissie is. Hierin zitten de broeders en zusters die op zich genomen hebben een aantal predikanten te beluisteren, inlichtingen over hen in te winnen en zo mogelijk, gesprekken met hen te voeren, om dan tenslotte het eens te worden over de vraag, wie men „beroepen” zal. De Geref. kerk hier in Sliedrecht is al lang bezig. Ik hoorde laatst van één der broeders, dat alleen hij al, er reeds meer dan 30.000 km op had zitten voor dat beroepingswerk. Daar gaan ze dan, soms 's zondagsmorgens al om zes uur en ze mogen nog blij wezen als ze 's avonds om negen uur terug zijn. Het is een oude, en misschien verouderde methode. Oud! Hier is het verhaal van Arie Elshout uit Giessen, Noord-Brabant. Voor zijn gemeente ging hij op reis met een medebroeders. Hoe ver het was... naar Friesland, denk je dat eens in!

In Lollum moesten ze zijn. Zonder auto; die had je nog niet. Op enkele trajekten reed een trein. Een schip was een normaal vervoermiddel. De reis duurde dagen. Voor Arie duurde de rit zijn hele leven. Want hij kwam in Lollum in kennis met de weduwe van een wagenmaker. Dat was nu precies het vak dat hijzelf verstond. U begrijpt het al: de medebroeder moest in Giessen rapporteren hoe de dominee van Lollum was, maar ook, dat de gemeente aan deze beroepingsreis een ouderling verspeeld had, „want broeder Elshout is in Lollum achtergebleven.” Hij is daar bekend geworden. Er is zelfs een laan naar hem genoemd, en misschien ook wel een school, want daar heeft hij veel voor gedaan, die kleine Brabander in het koele Noorden. Hij heeft eens een vrijzinnige dominee, het zal zo ongeveer 1885 geweest zijn, in het publiek bestraft wegens diens preek en als dienstdoende ouderling greep hem het misleidende van de preek dermate aan, dat hij de dominee bij diens geklede jas aangreep en er zelfs een knoop aftrok. Nu ben ik waar ik wezen wou: de dienstdoende ouderling. Volgende week verder. Ik heb altijd maar zo'n klein hoekje; de redactie laat mij nooit eens uitpraten.

A. H. Algra, Sliedrecht

Met die kleine letters bedoel ik de dingen, waar je bij het bijbellezen gemakkelijk overheen leest, maar die evenwel toch juweeltjes zijn. Op enkele daarvan wil ik graag uw aandacht vestigen, n.l. die betrekking hebben op spinnen en weven en wat daarmee samenhangt. In onderstaande zal blijken, dat er halfedelstenen bij zijn, maar ook sommige van hoog gehalte, b.v. Ps. 139:13.

Om ze te ontdekken hoeft men bepaald niet in de textiel werkzaam te zijn, maar het komt voor, dat zelfs een wever van beroep ontgaat, wat het fijne is van zo'n tekst, omdat de machine weeft en niet hijzelf.

Aan de andere kant: vandaag de dag wordt door velen het handweven beoefend. Vaak echter met zo weinig kennis van zaken, dat het resultaat, hoe aardig ook, nauwelijks weefsel kan heten.

Al met al is het geen wonder, dat bepaalde uitdrukkingen over dit onderwerp in de Heilige Schrift voor menigeen onverstaanbaar zijn. Om een sprekend voorbeeld te noemen: Jes. 38:12b. Als je niet weet wat „drom” betekent, blijft ook dit kleine juweeltje voor je verborgen. Ook de gedeelten in Exodus 26, 27 en 28 die handelen over de tabernakel en de voorhof en de priesterkleding blijken dikwijls een onverterbare brok te zijn. Het wordt dan als zodanig overgeslagen als niet belangrijk, bij de lezing van de Schrift.

Toch jammer. Want: Is dit niet be-

langrijk? Lees dan eens Hebr. 8, 9 en 10!

Een en ander vormde voor mij het motief om iets op papier te zetten.

Allereerst iets over de *grondstoffen*. Dat zijn er in verhouding tot nu, in deze tijd maar heel weinig: Schapenwol, kameelwol, kameelhaar, geitenhaar en, niet te vergeten, vlas. Dit laatste werd veel verbouwd in Egypte. Het linnen uit dat land was beroemd. (Uw „Egyptisch linnen regenjas” is evenwel van katoen gemaakt.)

Tenslotte vermoedt men, dat in Esther 1:6 van katoen gesproken wordt.

De grondstof voor linnen is dus vlas. Het ligt voor de hand, dat de Israëlieten het materiaal voor de tabernakel en voor de priesterkleding uit Egypte hebben betrokken of meegenomen. En dan in de vorm van garens of weefsels. Immers, de bewerking van vlas is zeer tijdrovend. Hierbij een kort overzicht.

Na het oogsten (= uit de grond trekken) volgt dan:

1. Repelen, = het zaad verwijderen.
2. Roten, = door een rottingsproces de vezels losmaken.
3. Drogen.
4. Braken of breken, = het in stukjes breken van de houtachtige stengel.
5. Zwingelen, = het uitslaan van de houtdeeltjes.
6. Hekelen, = de laatste hout-

D. W. L. Milo / Dalmally

Ramses' heiligdom

Ramses II, waarvan wij u al iets vertelden, was een farao uit de 19de dynastie van Egypte en leefde ongeveer 1200 voor Christus. Hij regeerde 67 jaar, was een der krachtigste farao's en liet verreweg de meeste standbeelden na, verspreid over het hele land. Met de Bijbel vergeleken viel zijn regering tijdens Davids dynastie over Juda.

Opvallend zoveel als de heidense farao's met zichzelf op hadden. De trots grenst aan het ongelooflijke. Een van zijn grote afbeeldingen (en denk nu maar aan standbeelden van twaalf tot twintig meter hoogte) ligt ruggelings in Memphis. Men heeft er een speciale tempel overheen gebouwd. En hoewel het beeld zowel de kroon als de onderbenen mist imponeert het door zijn massaliteit en... zijn anatomische precisie. Ramses' naam staat gegraveerd zowel op borst als rechterschouder als op zijn gordel.

Zijn voornaamste monument echter maakte Ramses II geheel Zuidelijk in Abu Simbel, dat tegen de Soedan ligt. Naar de stijl van zijn tijd maakte hij dat monument los van zijn laatste rustplaats: hij hakte een monumentale tempel uit een rots en liet zich elders begraven. Van zijn vele vrouwen trok hij Nofertari voor; zo werd mede voor haar te Abu Simbel een tempel gemaakt. Beide bouwwerken staan als delen van dezelfde heuvel aan het begin van Nasser's stuwwaam; een meer dat, als grootste meer ter wereld, zeshonderd kilometer ver tot de dam van Assoean loopt.

Die stuwwaam geeft tussen haakjes goedkope electriciteit aan Egypte. De oorspronkelijke stuw werd aan het begin van deze eeuw gebouwd — maar de moderne Assoeandam, gefinancierd door Rusland, is van 1971. Het is een onbegrijpelijk groots bouwwerk van vele kilometers lengte. In een modern betonnen monument, dat een open lotusbloem voorstelt, is het portret van president Sadat geschilderd. Daartoe moest eerst het reeds aanwezige portret van president Nasser worden weggewerkt. Welnu, men heeft dat laatste zo overgeschilderd, dat de ondergrond van Sadat's portret nauwkeurig het profiel van Nasser weergeeft.

deeltjes en andere ongerechtigdheden verwijderen. (Over de hekel halen.)

Een heel verhaal. Bovendien was, en is, voor het roten water nodig. Eindelijk is het dan zover, dat er gesponnen kan worden. *Spinnen* was meestal de taak van de vrouw. Vandaar ook is er in de tekst in Luk. 12:27 geen tegenstelling: „Zij arbeiden niet en spinnen niet”. Spinnen is wel ter dege werken, maar onder „arbeiden” wordt hier verstaan: de zware arbeid op het veld, zie b.v. Matth. 20:1-16. Definitie: Spinnen is het maken van een ronde, dunne, gladde draad. Dit omvat dan tevens een aantal handelingen, zoals het uitpluizen en glad leggen van de vezels en tenslotte het in elkaar draaien, wat „twisten” genoemd wordt.

Voorbereiding voor het weven.

Het garen kan direct na het spinnen geweven worden, maar ook kan men het eerst nog twijnen. (Staten- en Nieuwe Vert. „tweeren”, zo ook in het Twents en in het achterhoeks dialect.) Definitie: Om het garen gladder en sterker te maken gaat men 2 of meer enkelvoudige draden in elkaar draaien.

Van het werkwoord twijnen komt alleen het participeren voor en nergens anders dan in het boek Exodus, de Hfdst. 26, 27, 28, 36, 38 en 39.

De latere rabbijnen beweerden, dat voor de kleden van de voorhof, Ex. 27:9, een 24-voudige twijn bedoeld is. D.w.z. 24 enkelvoudige draden samengedraaid tot één draad. Nu, 24 is wel een mooi getal, maar als die enkelvoudige draden zo dun geweest zijn als naaigaren, dan zou nog het doek, van die twijn gemaakt, niet veel minder dan 1 kg gewogen hebben! De hoogte van die omheining was 2.5 meter en de lengde 150. Zo krijg je een gewicht van 350 kg. Bovendien zou er dan ook geen sprake kunnen zijn van „fijn linnen”.

Wél zal voor de omheining grover stof gebruikt zijn, dan voor de priesterkleding.

Scheren en spoelen

Definitie van (garen)scheren: Een aantal draden naast elkaar op een rol, de „weversboom” wikkelen. Spoelen is een wikkelen van garen op een spoel, meestal klos genoemd. U begrijpt, dat een weefspoel weer wat anders is.

Toen deze dam ontworpen was werd berekend, dat de twee tempels van Abu Simbal straks diep onder het water zouden verdwijnen. Dat werd de grote schaduw op dit machtige waterbouwkundige werk. Cultuur en oudheid zouden moeten plaats maken voor techniek. Door tijdige internationale samenwerking onder leiding van de Unesco werd het bedrag van \$ 36 miljoen opgebracht voor een plan, dat nauwelijks zijn weerga vindt. In vier jaar tijds zijn beide tempels van Abu Simbel in duizenden stukken gezaagd, een goede honderd meter verplaatst en naar hoger terrein gebracht, onzichtbaar in elkaar gekit en onder een nieuwe, kunstmatige, rots opgesteld. We zijn in het holle geraamte van deze rots geweest — achter de zestig meter lange tempel van Ramses — en zouden u dit verhaal anders niet durven vertellen.

—o—

Waren die tempels oorspronkelijk binnen een rots uitgehakt — en dus elk uit één stuk gemaakt, compleet met kamers, beelden, gangen en gevelbeelden — ook achteraf is geen voeg te zien. Met laserstralen werd gezaagd, met speciale lijm in zandsteenkleur werd gehecht. En nog is dit het belangrijkste niet.

De hoofdtempel is door Ramses' architect van drie zalen voorzien, die achter elkaar liggen. Vanwege een oplopende vloer, een aflopend plafond en toelopende wanden is elke volgende zaal kleiner, intimer en „heiliger”. Wie alle zuilen, beelden en inscripties voorbij is, voelt zich als bij een geheim betrokken, dat anderen buiten sluit, dat de wereld ver weg doet schijnen. Zo waant hij zich in een „heilige der heiligen”.

Daar aangekomen — niemand spreekt meer — ziet hij tegen de achterwand vier machtige stenen figuren zitten. Ze zijn de eerste en laatste, die in de richting van bezoekers kijken — alle anderen hielden hun gezicht naar het heiligdom. Hier is dus het einde. En wie zijn die figuren? Het zijn drie verschillende zonnegoden — en de vierde figuur is Ramses zelf, nu ook een godheid, op één lijn met de hoofdgoden van Egypte.

Ook dat is het einde van Ramses' zelfverheerlijking niet. Tempelvoor deur en gang zijn zo geconstrueerd, dat de zon twee maal per jaar een ogenblik recht de tempel binnenschijnt en speciaal het beeld van Ramses II volop belicht. Dan kaatst Ramses al die zonnestralen naar de tempelwanden en zo naar de andere drie beelden. Zodat het heiligdom enkele minuten zich in een gouden zonnegloed baadt. Twee maal per jaar koestert zich Ramses onder de speciale zegening van de zonnegod Ra — en laat de goden in deze zegen delen.

Met één draad kun je niet weven, zelfs niet met één systeem van draden. Daarvoor zijn twee systemen draden nodig, n.l. ketting en inslag. Men spreekt inplaats van ketting ook wel van schering: de vakterm is echter ketting. Dat is de naam voor de *lengtedraden*, de dwarsdraden zijn vanzelf de *inslag*.

Weven

Volgens kenners had men in Israël zowel het verticale, dat nu nog gebruikt wordt voor smyrna tapijten, als het horizontale getouw. Dit laatste zal waarschijnlijk gebruikt zijn door Delila. Richteren 16. Zij vlocht Simsons haren met de inslag door de ketting. Ze zaten dan wel zó vast, dat Simson de ketting moest stuk trekken.

Daarbij moest hij dus enkele honderden draden tegelijk stuk trekken, beslist geen kinderspel!

Die ketting was n.l. gespannen tussen twee rollen, de kettingboom en de doekboom. Gezien de benodigde spanning moesten deze stevig bevestigd zijn, hetzij met balken in de grond of aan een raam van stevige balken.

Zo'n weversboom moest wel stevig zijn, maar toch ook weer niet dik-

ker dan 10 cm, want Goliath mocht dan met zijn drie meter wél ruim aan de maat geweest zijn, de omtrek van zo'n boom is dan zeker 30 cm; en alleen maar vasthouden was in een gevecht niet genoeg.

Maar niet alleen Goliath had zulk een machtig wapen. In Kron. komen we ook zulke reuzen tegen met hetzelfde formaat lans.

Reeds ten tijde van Mozes was men reeds ver gevorderd in de weefkunst, die ze allicht in Egypte geleert zullen hebben. De Egyptenaars waren al heel vroeg zeer kunstzinnig.

In Ex. 36 lezen we van „kunstig geweven cherubs”; blijkbaar is hier sprake van gobelin-werk. Men maakte daar ook fijne linnen weefsels.

Ook het N.T. spreekt van knap vakwerk; o.a. in Joh. 19:23. Het onderkleed van de Here Jezus was „zonder naad, aan één stuk geweven”, d.w.z. rond geweven; aan beide zijden dicht inplaats van een zelfkant! En dan niet met de hulpmiddelen, die nu onze handweefsters en -wevers tot hun beschikking hebben! Zelfs nú zullen er niet velen zijn, die dit kunnen.

De soldaten van Pilatus zagen dan ook best, dat het een kostbaar stuk

Op welke dagen denkt u? Dat is op 21 Februari, Ramses' geboortedag, en op 21 oktober, Ramses' kroningsdag. Over de schrikkelijken en andere tijdmeetkundige correcties kan ik u niet inlichten — maar ook dat kunt u rustig aan de Egyptische wijzen overlaten. Die wisten nauwkeurig de tijd, die de zon voor haar omloop nodig had: kenden de 24 uren en de 365 dagen — en nog heel wat meer. Ze waren de enigen niet: ook elders (in Peru en Engeland) vindt u nog stenen zodanig opgesteld, dat ze op de dag van de zonnwende precies de lichtstralen doorlaten. Voor onze huidige techniek is het al heel loffelijk, dat men de tempel zo nauwkeurig heeft heropgericht, dat er geen dag verschil met vroeger is opgetreden.

—0—

De reliefs, die de tempelwanden sieren, geven allerlei perioden uit Ramses' lange leven weer. In een stoet komen bijvoorbeeld 12 slaven aanlopen: kettingen om de hals en de armen geboid. Geen twee zijn gelijk. Ze symboliseren twaalf onderworpen volkeren. Daar tegenover zijn een dozijn onderworpenen uitgebeeld in levensgroot relief, ook geboid en aan elkaar geketend, maar nu allen met hetzelfde negroïde profiel. Ze vertegenwoordigen Nubië, het onderworpen gebied waarin Abu Simbel ligt.

Zoals Og, de koning van Basan, zijn grafmonument had opgericht op onderworpen gebied, zo deed het Ramses II eveneens; met de grimmige dreiging: dit gebied is van mij en ik laat het nooit weer los! Koning Og van Basan heeft zich vergokt: zijn granieten monument is nooit zijn laatste rustplaats geworden zeg de Bijbel. ¹⁾ Maar Ramses' nakomelingen hebben hun voet nooit van Nubië teruggetrokken en vandaag zijn de bijna zwarte Nubiërs gediensstige hotelknechten en prachtige chauffeurs; de zwarte meisjes zijn bevallige serveersters.

Een andere fresco geeft Ramses weer, staande op zijn strijdswagen, in gevecht met zijn vijanden. Hij gaat moedig voor zijn troepen uit en kranig hanteert hij de boog; zijn rechterhand spant de pees en de linkerarm... wel, er zijn twee linkerarmen op het fresco en twee pijlen, er zijn trouwens twee bogen ook, vlak naast elkaar gespannen. Wat u? Ramses II had dubbele krachten, zegt het relief. En u weet dat de strijdswagen door de Hyksos in Egypte is ingevoerd? Dat was het Aziatische volk, dat na Jozefs dagen Egypte binnenviel en een nieuwe dynastie vormde, „die Jozef niet gekend had”. ²⁾ Later heeft ook Israël dikwijls paarden en wagens gekocht van de Egyptische exporteurs.

Naast Ramses' heiligdom is op korte afstand de tempel van Nofertari opgericht, in dezelfde rots. Niet zo groot natuurlijk (het was tenslotte maar

voor een van Ramses' vele vrouwen) maar ook hier komt aan Ramses en zijn bevriende goden de meeste eer toe. Haar kinderen zijn niet vergeten, maar in het heiligdom zelf komt u Nofertari niet tegen. Het is nu de godin Hathor, die Ramses zegent.

—0—

Volledigheidshalve moeten we opmerken, dat de beide tempels van Ramses te Abu Simbel niet de enige zijn, die (als Mozes) „uit het water getogen zijn”. Ook bij Assoean is een tempel, die reeds door de oude dam min of meer onder water gezet was, gered en opnieuw opgebouwd. Het is de tempel voor de godin Isis van het eilandje Philae. Door middel van een bouwput werd het bouwwerk drooggelegd; daarna kon het uiteengenomen en elders weer opgebouwd worden. Het karwei is nog niet helemaal klaar — maar de bezichtiging volop waard. Dat „uiteennemen” moest in een zekere volgorde geschieden, wilde men de tempel niet geheel vernielen. Eerst kwam de sluit- of hoeksteen; daarna konden alle andere stenen geleidelijk worden gelicht. Geeft u dat niet een idee over de Bijbelse hoeksteen of sluitsteen, uit psalm 118 bijvoorbeeld? Geeft het u ook niet enig begrip voor de term uit de statenvertaling over een gebouw dat „bekwamelijk samengevoegd” is? Dat samenvoegen hield bij tempels en piramides in: dat elke steen de ander op zijn plaats klemde, niet meer loslaat dan op hoog gezag. Iets dat op het huis Gods, de gemeenschap der heiligen, wijst. En overigens is een aannemer in het Engels een „joiner”, een samenvoeger!

—0—

Een bezoek aan Ramses' heiligdom is overweldigend. Wij ervoeren bijna lijfelij, hoe gevaarlijk het is wanneer mensen zichzelf afgoden maken, zichzelf tot goden opwerken, zich door medemensen laten verafgoden. Israël zag zwart van dienstbaarheid en... afgoderij, zegt de Bijbel. Het volk heeft er aan meegedaan — moest er van worden losgeweekt. Door een eeuwenlange geleide eredienst, die wel materiaal en beelden uit Egypte gebruikte, maar het volk tot de God van Abraham bekeerde.

Pas toen we buiten stonden vroeg iemand aan de gids: welke dag hebben we vandaag? Hij antwoordde: 22 Februari. Mis, merkte de bezoeker op, het is vandaag 21 Februari; we zijn op zijn verjaardag bij Ramses II op bezoek geweest. Eerst toen realiseerde het gezelschap zich, dat op deze morgen vroeg bij zonsopgang het halfjaarlijkse lichtschijnsel in Ramses' heiligdom moest zijn geweest. En begrijpt u wat het is, wanneer iemand zichzelf of een ander „in het zonnetje zet”?

1) Joz. 2 : 10 — Deut. 3 : 11 — Num. 21 : 35 — 2) Ex. 1 : 8.

was, zodat ze het jammer vonden, het te scheuren en het daarom verlootten.

Nabewerking

Ter verfraaiing van weefsels gebruikte men verschillende methoden.

Voor het verven ervan gebruikte men o.a. purper, een kostbare kleurstof, gemaakt uit purperslakken. Al naar de soort slak werd door inwerking van het licht de kostbare vloeistof rood of blauw. De stof werd dan doordrenkt met de verf, daarna gespoeld en gedroogd.

Of men oudtijds ook garens verfde staat niet met zoveel woorden in de bijbel, maar het veelkleurig kleed van Jozef wijst wel in die richting. Verschillend gekleurde repen stof kan natuurlijk ook. In elk geval: het bedrukken van stof was toen zeker niet bekend.

Vollen betekent letterlijk: voller maken. D.w.z. normaal zijn de lengte- en dwarsdraden, de ketting en de inslag, duidelijk te onderscheiden. Door stampen of slaan werd dan een wollen weefsel net zolang bewerkt tot het op vilt begon te lijken. Nu b.v. biljartlaken, lakense (uniform) stof.

Vroeger gebeurde het vollen o.a. met bedorven urine. Geen wonder, dat „het veld des vollers” buiten de stad lag!

Tevens werd de wol daardoor witter. Verder wordt in Mal. 3 : 2 gesproken van „het loog van de bleker”. Dat moet wel wol betreffen, want linnen verdraagt geen loog. Of overigens de vertaling goed is, kan ik niet nagaan.

Linnen zal wel gebleekt zijn door het nat te maken en in de zon leggen; bij ons hier en daar nog wel bekend. De lakens worden ook tegenwoordig nog wel eens „op de bleek gelegd”, een daarvoor bestemd grasveldje.

Nog even terug naar het begin. Daar noemde ik Jes. 38 : 12, een vers uit het danklied van Hizkia.

Hij moest zich voorbereiden op zijn einde. Gelukkig gunde de Here hem nog vijftien jaar. In zijn danklied denkt hij even terug aan die verschrikkelijke dag. In vs. 12 gebruikt hij drie beelden om zijn toestand te beschrijven: de afbraak van zijn woning, zo plotseling, alsof een herderstentje wordt weggerukt. Hij moet zijn plaats verlaten.

Dan beschrijft hij, wat er van zijn kant gebeurde. Hij dacht aan een wever die zijn weefsel van het ge-

touw afhaalt en het samenwikkelt; hij maakte zijn testament. „Bereid uw huis...”

Van Gods kant: De Here behandelt hem als een overbodige kettingsdraad. Gij snijdt mij af van de „drom” (= de ketting). Hij mag niet meer meedoen, de Wever heeft hem niet meer nodig.

Dan Ps. 139 : 13 b: „mij in de moederschoot geweven”. Na het bovenstaande hebt u hopenlijk ook gezien, dat er voor dit wonder van God geen mooier beeld denkbaar is. Daarbij moet u natuurlijk denken aan handspinnen en -weven. Elke vezel schier wordt aangeraakt; elke draad glijdt door de vingers. Eén voor één worden ze op de plaats gelegd en kruisen ze over- en onder elkaar, zoals de Wever het wil. Hij maakt het patroon. Elke schepping is uniek. De hand van de Meester is er aan te zien. Hij maakt het begin en het eind, bepaalde de lengte. Elke vezel van ons bestaan komt uit Zijn hand. We zijn letterlijk uit Zijn hand gegroeid.

Tenslotte: Laten we als beeldragers Gods toezien op het stuk van ons leven. Zou Jan Luyken daar ook aan gedacht hebben bij het nu volgende gedichtje van hem?

De Weever

*Ghij die wel op uw handwerck let
Maakt doch het Stuck uws
leevens net.*

*Gelijck de weefspoel door 't
gescheer,*

Soo vluchtig zijn de levens daagen,

En koomen Eeuwiglijck niet weer:

*Dat Elck Sich dan voorsichtich
draage:*

Is Leefstuck, recht of Slecht gedaan,

*Daar sal Goed, of quaad Loon
op staan.*

*De schrijver van dit artikel
was van 1933-1950 wever en
van 1950-1970 leraar textiel
aan de technische school te
Winterswijk.*

kerknieuws

Beroepingswerk

Ds J. C. Schaeffer te Emmeloord heeft bedankt voor een beroep van de gemeente van Ede.

Ds J. Schelhaas te Zwolle heeft een beroep ontvangen naar Maassluis.

Koninklijke onderscheidingen

Afgelopen week hebben ook meerdere leden van onze kerken een onderscheiding ontvangen.

In het volgende (mogelijk niet volledige) overzicht vermelden we de volgende broeders:

P. Marsman uit Rotterdam, die de eremedaile in goud behorende bij de Orde van Oranje Nassau ontving. Hij is ruim 40 jaar bij de overheid werkzaam geweest en is bovendien altijd zeer actief geweest voor de Stichting Emeritaatsvoorziening van onze kerken.

W. Groeneveld uit Zwolle, de gouden medaille behorende bij de Orde van Oranje Nassau. Ook hij heeft veertig jaar bij de overheid gewerkt en is jarenlang ouderling geweest.

W. A. C. Vos te Zwolle, Officier in de Orde van Oranje Nassau. Ook hij is jarenlang ouderling geweest, terwijl hij daarnaast commissaris van politie te Zwolle is.

Mr. C. W. Bakker, Officier in de Orde van Oranje Nassau. Hij is naast (plaatsvervangend) kantonrechter te

Utrecht al jaren voorzitter van de Stichting Anno 1970.

Jeugddag

De jaarlijkse jeugddag wordt dit jaar gehouden op D.V. 28 mei, Hemelvaartsdag. Net als vorig jaar vindt de bijeenkomst plaats in het cultureel centrum 'De Flint', Coninckstraat 60 te Amersfoort. Aanvang: 10.30 uur. Het thema is 'Eenzaamheid': Hoe komt het dat zoveel mensen — ook jongeren — eenzaam zijn of zich eenzaam voelen, wat zegt de Bijbel erover, en wat vraagt de HERE van ons...?

Spreekers zijn drs. Pieter van Kampen uit Zeist en ds J. Keuning uit Culemborg.

De muziekgroep 'Joy and Harmony' uit Lelystad is uitgenodigd om het programma muzikaal op te luisteren. En zoals altijd is er veel gelegenheid om samen te zingen en te praten.

De toegangsprijs bedraagt f 7,50. Meenemen: bijbel, brood en pen. Tot ziens op 28 mei!

Geref. Land. Jeugdcomité, secr. Roel Venderbos, Rijnsburgerweg 115, 2334 BL Leiden, tel. 071-154949

Zuid-Limburg — Voor vakantiegangers het volgende. De kerkdiensten van de Nederlands Gereformeerde Kerk te Maastricht worden iedere zondag gehouden om 9.30 en 17.00 uur in de Waalse kerk, Pieterstraat 6. Het gebouw bevindt zich ten Z.O. van de Vrijthof. Per auto borden richting België (niet Luik) volgen. Dadelijk na het passeren van de Maas, nog op de (Kennedy)brug, richting centrum volgen en via een „krul“ afdalen naar de begane grond. Vierbaansweg oversteken en daarna langs huizenrij naar rechts. Men kan de auto parkeren voor de stadspoort en de weg te voet vervolgen. Aan het einde van de weg

EX LIBRIS

door T. Hoekstra / Zwolle

LIJSTEBRIJ

(kommer en kwel bij examens)

De tijd van de examens is weer aangebroken. Sommige scholieren zitten er midden in, anderen moeten nog beginnen. Omdat ik ook binnenkort weer geconfronteerd word met het bekende verschijnsel van de „literatuurlijsten“ heb ik nog eens het werk „Lijstebrij“ te voorschijn gehaald. Dat werd ongeveer acht jaar geleden gepresenteerd tijdens de boekenweek en voor een leraar kan het nog wel eens nuttig zijn te lezen wat anderen zeggen over het systeem van verplichte boekenlijsten dat nog steeds op vrijwel alle scholen voor voortgezet onderwijs wordt gehanteerd. Welnu, ik ben door de kritiek niet erg geschokt. De schrijvers van Lijstebrij maken zich zelf trouwens ook niet erg geloofwaardig als zij beweren dat er voor 1880 in Nederland nauwelijks iets is verschenen dat de naam van literatuur verdient! Iets heel anders komt aan de orde, als men zich af gaat vragen of leraren voldoende in staat zijn duidelijk te maken waarom ook veel werk uit vroegere tijd de moeite van het bestuderen waard is! Daarover heeft een collega destijds geschreven:

Lijstebrij gaat er kennelijk van uit dat we een zee van tijd hebben voor de inwijding in de literatuur. Och arme! Aangaande de uren voor Nederlands, daarin zijn twee of drie uur, en zo wij zeer gelukkig zijn, vier uren per week. Het belangrijkste deel daarvan moet worden besteed aan het leren spreken op enig niveau, de vergroting van de woordenschat, het leren lezen van niet-literaire teksten en het schrijven van brieven en verslagen. De leerlingen zijn nog versuft van een natuurkundeproefwerk in het vorige uur. Als in een der volgende uren een repetitie wiskunde zal worden gegeven, moet de leraar Nederlands zijn aandacht op scherp stellen, omdat een aantal schriften waarin aantekeningen voor de Nederlandse les moeten worden gemaakt, een engisins verdachte bladspiegel vertonen. Het is een keer gebeurd, jaren geleden, dat een leerling tijdens een wiskundeles onder

de bank zijn Nederlands zat over te kijken. De leraar die dit ontdekte, was over dit ongehoorde feit zo verbijsterd, dat hij de leerling naar mij toestuurde om mij de strafmaat te laten bepalen. Gelukkig had ik toevallig nog een reep chocola in mijn tas...

In het algemeen is trouwens de belangstelling voor „moderne“ literatuur (wat dat ook mag zijn) niet veel groter dan die voor de oudere werken. Lezen, studeren, vraagt nu eenmaal een zekere inspanning. En daaraan hebben veel mensen gewoon een hekel! Dezelfde collega schrijft:

De ellende is dat de meeste leerlingen er met geen stokslagen toe te brengen zijn werken te lezen waarvan geen uittreksels staan in Studeo en soortgelijke produkten. De democratisering van het onderwijs, in veel opzichten te prijzen, heeft in elk geval deze schaduwzijde dat jaarlijks de massa's uit cultuurarme, en dus leesarme milieus onze scholen overstroomden en het peil aanzienlijk doen dalen. Waar komt toch de mythe vandaan dat deze leerlingen begerig zouden zijn hun situatie te doorlichten, de „schok der herkenning“ te krijgen door de eigentijdse verwikkelde problematiek, de absurditeit van het bestaan, in moderne werken na te gaan speuren? De steeds sterker wordende stroom waartegen wij moeten oproeien, de tot verdwijnen toe slinkende mogelijkheid nog enig besef te wekken voor een hoger dichtelijk plan dan „Hand in hand, voor Feyenoord I“ doet ons wel eens wanhopen aan de zin van ons werk.

Het zal duidelijk zijn dat deze leraar in een nogal sombere bui verkeerde en waarschijnlijk ook nogal geïrriteerd was door wat Lijstebrij hem voorschotelde; in elk geval ben ik zelf wat minder pessimistisch, toch moet ik ook toegeven: voor veel leerlingen is het samenstellen van een behoorlijke literatuurlijst een onaangename klus. Maar: geldt hetzelfde niet voor het maken van een scriptie voor b.v. geschiedenis of aardrijkskunde? En is het leren van woorden bij vreemde talen zo'n leuke bezigheid? Of is het maken van natuurkundevraagstukken altijd zo interessant? Is een avondwandeling in de maneschijn eigenlijk niet veel aantrekkelijker? En levert het bezorgen van kranten of het helpen in een supermarkt niet veel meer direct en concreet resultaat op?

In elk geval: de scholier die zijn eigen onlustgevoelens eens door anderen uitgesproken wil zien, kan terecht bij Lijstebrij, uitgegeven door de Commissie voor propaganda (!) van het Nederlandse Boek, 1973. Wie op een andere manier zijn of haar problemen wil benaderen, kan

onder andere terecht in Opbouw. Speciaal wil ik de artikelen aanbevelen van Karel v.d. Toorn over „Een vlucht regenwulpen“ (M. 't Hart) en over „Opwaaiende zomerjurken“ (O. de Jong) in Opbouw van 1979. Kortgeleden hebben de heren Rietkerk en Milo goede beschouwingen gewijd aan het werk van Maarten 't Hart. En wat Hans Werkman in het Nederlands Dagblad schrijft, is ook altijd de moeite waard. Het is maar dat je het weet! Mocht ik iemand kunnen helpen met een kopie van mijn eigen artikelen over de „Nacht der Girondijnen“ van J. Presser, dan met alle genoegen. Schrijf maar even een briefje, doe er een gefrankeerde enveloppe met naam en adres bij in, en de zaak komt in orde.

Ik wens iedereen die bij de jaarlijks terugkerende beproeving van schoolonderzoeken en examens is betrokken, veel sterkte: leerlingen, leraren en leraressen, en niet te vergeten: de ouders!

Wat de literatuur betreft: Het is juist één van de meest kenmerkende verschillen tussen lectuur en literatuur dat de eerste soort is geschreven voor ontspanning, terwijl de tweede van de lezers inspanning vraagt. Het oude sprookje leerde al dat ook luilekkerland niet zonder moeite bereikt kan worden: men moest zich eerst een weg banen door de berg van rijstebrij. Het boek Lijstebrij opent slechts perspectieven op een doolhof.

De studie van literatuur brengt in elk geval het besef bij dat het leven géén luilekkerland is met daarin de Tros als betrouwbare wegwijzer. En zodoende, dus!

Lees maar:

Dit is de tijd

Dit is de tijd. Je mag zeven keer raden. Zeven maal zeventig keer heb je tijd om gissend en missend, door schande en schade wijs, te ontkomen aan de kwade droom van de wenteltrap eeuwigheid.

Dit is de tijd, de tijd om te zorgen, zorgende staan met je rug naar het vuur, bloot aan de dood, in het leven geborgen, lezen de schaduwen van morgen splender-, spellenderwijs op de muur. Dit is de tijd. God zelf staat zonder zich te verroeren andersom. Dit is de tijd. Er gebeurt geen wonder, maar Hij telt langzaam van één tot honderd, tot honderdtien... en dan: „Ik kom“.

Jan Wit

gaat men naar rechts en na 50 meter is men bij de kerk.

Leerdam — Woensdagavond 25 maart j.l. vond de officiële ingebruikneming plaats van het geheel gerestaureerde kerkgebouw met de daarbij behorende nevenruimten. De kerk was feestelijk aangekleed. Op de psalmborden nu eens niet de te zingen liederen maar het woord „Welkom”. Achter de nieuwe kansel bloemen.

Orgel met trompet opende de bijeenkomst met „Voorwaarts Christenstrijders”, waarna ouderling De Jager de aanwezigen verzocht te zingen psalm 118 vers 1 en 2 en daarna voorging in gebed. Na het lezen van psalm 118 vers 19 tot en met 29 werd weer gezongen en wel „Komt nu met zang van zoete tonen.”

Broeder M. A. B. Hoogenhuijzen sprak het welkomstwoord. Onder de aanwezigen bevonden zich burgemeester en mevrouw Corporaal, wethouder Meijdam, de directeur van openbare werken, de heer Glansdorp met echtgenote. Er was ook een woord van welkom voor de oud-predikanten Van 't Hart, Mooiweer, Van Keulen en oud-zendingspredikant ds Versluis. Ook werden enkele dames begroet, te weten mevrouw Vis, mevrouw Visee en mevrouw Boodt, allen echtgenotes van overleden oud-predikanten. Ook werd begroet een deputatie van de Ned. Herv. Kerk, waar gedurende de restauratieperiode gastvrij onderdak was gevonden in de aan die gemeente toebehorende Grote Kerk.

Daarna gaf dhr. Hoogenhuijzen nog een overzicht van de restauratie. Wat aanvankelijk onmogelijk leek is dank zij de grote offervaardigheid van de gemeente en de enorme inzet van eigen gemeenteleden toch gelukt. Het gehele plan, waarvan de kosten werden geraamd op ruim f 900.000,- is uitgevoerd voor f 600.000,-. Door eigen inzet een besparing van f 300.000,-. De gemeente heeft in vier jaar tijd bijeengebracht ruim f 400.000,-, zodat maar een kleine hypotheek afgesloten behoeft te worden. Dank aan de Grote Bouwmeester voor zijn zegeningen in deze ondervonden.

Na het zingen van enkele nummers door het koor „Com nu met Sangh” werd door de restauratiecommissie bij monde van br. De Jong het kerkgebouw overgedragen aan de kerkeraad. Hij deed dit met een toespraak in dichtvorm, waarna hij de nog gesloten oude kanselbijbel overhandigde aan de plaatselijke predikant ds Veldstra en hem verzocht deze te openen op de kansel, waarna de aanwezigen direct zongen psalm 119 vers 53.

Vervolgens was het woord aan ds Veldstra. Hij zei onder meer: „De grootste dankbaarheid moet uitgaan naar de goede God, uit wiens hand wij dit mooie gebouw als een geschenk mogen ontvangen. Wat een voorrecht om hier voortaan te mogen samenkomen als gemeente. Zopas is het kerkgebouw op een zinvolle symbolische manier door het overhandigen en het neerleggen van de oude kanselbijbel overgedragen. In die symbolische handeling werd een duidelijke belijdenis tot uitdrukking gebracht.”

Vervolgens was het woord aan br. v. Otterloo, die het eerste exemplaar van het gedenkboek „... opdat zij niet vergeten...” aan de kerkeraad en de diverse scribenten aanbood. In dit waardevolle boekje zijn artikelen opgenomen van de hierboven reeds ge-

noemde predikanten, maar ook nog artikelen van de overleden predikanten Boodt, Visee en Vis.

Het woord werd vervolgens gevoerd door de burgemeester, ds Van Keulen, de heer J.J. Jacobs, ds Mooiweer, ds Louwerse en de hervormde predikant ds Groeneboom. Tenslotte overhandigde broeder A. van Gent enkele cadeaus namens de kerkelijke verenigingen, onder andere een stoel voor de predikant, een tinnen bloemenvaas, een klok en nog enkele kleine attenties. Dit alles werd afgewisseld door gemeentezang, orgelspel met trompet en zang door het koor.

Het was inmiddels elf uur geworden eer aan het slot werd begonnen. Dit werd ingeleid door schitterend trompetspel van br. H. den Uijl begeleid door de heer W. Konijn op het orgel. Als laatste beklom ds Veldstra nog eens de kansel voor een dankwoord. Hij bedankte de sprekers voor hun goede woorden en aangeboden attenties. Ook een woord van dank aan de bedrijven, die aan het project hadden meegewerkt. Allen van de bouwen financiële commissie, met name br. Hoogenhuijzen, die als contactman elke veertien dagen gedurende een periode van 2½ jaar onder de naam van „Saambinder” zijn „Bouwpraat” schreef in het kerkblad. Dank aan alle broeders die gegraven, gebikt, gemetseld en getimmerd hebben. De broeders De Jong en Van Weenen die het voortouw hadden ge-

nomen werden speciaal naar voren gehaald. Dit gebeurde ook nog met het kostersrechtspaar Van Weenen, dat juist die dag 20 jaar koster was van de kerk. Voor hen was er een enveloppe met inhoud. Niemand werd vergeten. Voor de Ned. Herv. Kerk was er een geschenk onder couvert voor het „Orgelfonds”.

Nadat ds Veldstra de bijeenkomst had gesloten met gebed werd door allen staande nog gezongen „Dankt, dankt nu allen God”.

Wij mogen dit verslag besluiten met te zeggen, dat de gemeente van Leerdam weer een prachtige kerk gekregen heeft.

Vrouwencontactdag 1981 — De Vrouwencontactdag wordt dit jaar in Kampen gehouden op D.V. woensdag 23 september a.s.

Dames houdt deze datum alvast vrij. Contactadres: B. Treep-Kapenga, Galiléstraat 37, 8266 CV Kampen, telef. 05200-12318.

Willen de plaatselijke kerkbodes dit bericht overnemen.

Voor wie na de zomer theologie gaat studeren — Als je van plan bent om na de zomer, dus in de nieuwe cursus, theologie te gaan studeren, weet je misschien al dat alle theologische studenten van onze kerken worden uitgenodigd voor de Theologische Studie Begeleiding. Dat is een bijeenkomst eens per maand, op een zater-

dag, waar we onder leiding van de di. H. de Jong, O. Mooiweer en H. Smit studeren. Meestal hebben we 's ochtends de bespreking van een preek van een van ons, en 's middags een lezing van een van de begeleiders.

Eens in het jaar hebben we echter een heel weekend, en dat zal nu zo de Here wil op 22-24 mei a.s. zijn. Nu is zo'n weekend een goede gelegenheid om eens kennis te maken met het werk. Daarom willen we je, als je volgende cursus aan de theologische studie begint, nu al uitnodigen om het weekend bij te wonen.

Het wordt in Driebergen gehouden. Wil je zo spoedig mogelijk, maar uiterlijk 14 mei a.s., je opgeven bij de secretaris van de T.S.B.: Willem Smouter, IJsselstraat 105, 7333 HL Apeldoorn, tel. 055-410219.

Ook als je wel volgend jaar gaat studeren, maar dit weekend niet kunt, hoor ik graag van je.

Studentencorps PFSAR — Op donderdag 16 april j.l. heeft het studenten-corps 'Per Fidem Studiumque ad Ros-

door P. C. van Wijk — Zaltbommel

Benedictus en zijn regels

De Benedictus-tentoonstelling in de Pieters-abdij te Gent was vorig jaar een bezoek waard. Je kunt als protestant nog zoveel bezwaren hebben tegen kloosters en de wijze waarop mannen en vrouwen hebben gemeend God te moeten dienen achter gesloten muren, toch kom je onder de indruk als je leest, hoort en ziet van de toewijding waarmee velen zich op deze wijze aan God hebben gegeven. Voor de ontwikkeling van het kloosterleven is Benedictus van Nursia (geboren ongeveer 480 en gestorven in 547) van grote betekenis geweest. Allerlei wonderverhalen rondom hem hebben in de loop der eeuwen geschiedenis gemaakt, we laten die nu maar rusten. Duidelijk is dat hij reeds als jongen van 14 jaar, toen hij in Rome op school was, de grote stad ontvluchtte vanwege het slechte gedrag van zijn medescholieren en de eenzaamheid zocht om zich zó aan God te kunnen wijden. Als anderen hem ontdekken wordt hij voor een heilige aangezien, hij verzamelt mensen om zich heen die

hem als abt erkennen. Benedictus heeft in Johannes de Doper het bijbels voorbeeld van een monnik gezien. Bij Johannes gaat het immers altijd om de Heer Die ná hem komt, hij was de vriend van de bruidegom die de mensen naar de bruidegom zelf moest brengen. In 529 werd het eerste klooster door Benedictus gesticht. Direct daarna begon hij met het samenstellen van de 'Regel voor monniken'. Als je deze handleiding voor het monnikenleven leest is het eenvoudig om kritische kanttekeningen te maken, maar het is wellicht beter voor jezelf om de gedachten van Benedictus eens rustig op je te laten inwerken, vooral omdat hij in zijn schrijven zo dicht bij de bijbel blijft. Hij heeft het niet alleen over het navolgen van Christus maar vooral ook over Christus Zelf. Benedictus wijst er op dat monniken ikonen van vrede moeten zijn. Het griekse woord ikoon betekent evenbeeld. Welnu, de monniken moeten als het ware Gods vrede uitbeelden, laten zien, de vredebrengers worden immers zalig gesproken (Matth. 5 : 9) en allen worden toch tot vrede geroepen (1 Kor. 7 : 15). In het klooster, huis van God, moet vrede heersen, voor ieder moet daar een plaats van rust zijn.

Het is de moeite waard iets van deze Benedictus te lezen, zijn heiligverklaring kunnen we dan rustig vergeten. Hij heeft de monniken van zijn dagen in ieder geval een stuk bijbelse wijsheid meegegeven waarvan de aktualiteit vandaag niet verdwenen is. Ik wil hier

overnemen hoofdstuk 6 waar het gaat over de zwijgzaamheid.

'Laten wij doen wat de profeet zegt: „Ik sprak: mijn wegen zal ik bewaken om niet te zondigen met mijn tong. Ik heb bij mijn mond een wacht gesteld; ik heb niet gesproken, maar ben bescheiden geweest, en zelfs over goede dingen heb ik gezwe- gen”.¹⁾ Hier wijst de profeet erop, dat als men goede gesprekken soms terwille van de zwijgzaamheid moet achterwege laten, men dus zeker de slechte moet vermijden omwille van de straf die op de zonde volgt. Daarom zal aan volmaakte leerlingen vanwege het groot belang van het stilzwijgen maar zelden verlot gegeven worden voor een gesprek, zelfs als het goede, heilige en vruchtbare gesprekken betreft. Want er staat geschreven: „Bij veel spreken kan men de zonde niet vermijden”²⁾, en elders: „De tong heeft macht over dood en leven”³⁾.'

Het citaat gaat nog verder, maar ik stop hier omdat de opmerking dat het de taak van de meester is om te spreken en de leerling dient te luisteren me niet zo aanspreekt. Trouwens, ik zei het al, als protestant heb je moeite met alles wat met monniken en kloosters te maken heeft.

Maar van die toewijding aan God kunnen we als nuchtere gereformeerden wellicht nog wat leren. Als we tenminste nog weten wat dat betekent: *toewijding*.

1) Ps. 39:2, 3; 2) Spr. 10:19; 3) Spr. 18:21.

tra' van de Theologische Hogeschool te Apeldoorn een nieuwe senaat gekozen. Deze senaat is als volgt samengesteld:

W. van 't Spijker, praeses;
F. R. Bruintjes, ab-actis;
S. Kadijk, quaestor
D. J. Steensma, assessor I;
G. J. Zwarts, assessor II.

Deze senaat zal zo de Here wil op vrijdag 8 mei a.s. geïnstalleerd worden. Met ingang van deze datum zullen de gewijzigde leges van kracht zijn, tengevolge waarvan het corpsjaar voortaan van mei tot mei zal lopen.

Het ab-actiaat zal het komende corpsjaar gevestigd zijn te Sprengenweg 12, 7314 ES Apeldoorn.

Philadelphia-weeken — Voor de 19e keer worden dit jaar de 'Philadelphia-vakantieweken' georganiseerd. De organisatie is in handen van de kampkommissie van het Prot. Chr. Centrum voor de zorg aan geestelijk en lichamelijk gehandicapten.

Deelnemers. De vakantieweken zijn bestemd voor verstandelijk gehandicapten die niet zelfstandig op vakantie kunnen.

Er zijn twee folders verschenen:
— het A-programma (bestemd voor deelnemers die een M.L.K.-school bezoeken of bezochten);
— het B-programma (bestemd voor deelnemers die een Z.M.L.K.-school bezoeken of bezochten).

Het totale zomerprogramma biedt een keuze van 41 mogelijkheden in binnen- en buitenland.

Vrijwilligers. Voor de begeleiding van de deelnemers wordt gezocht naar mensen tussen de 18 en 40 jaar, die zich een week of langer belangeloos beschikbaar willen stellen.

Info. Belangstellenden, zowel deelnemers als vrijwilligers, kunnen contact opnemen met: Philadelphia vakantieweken, Kampkommissie P.C.C., Stadhouderslaan 43, 3583 JC Utrecht, tel. 030-512937.

Redactieleden:

Ir. A. W. Biersteker;
Ds. H. de Jong;
H. Langerak;
Mr. dr. J. Meulink;
D. W. L. Milo;
Ds. E. R. Postma;
Drs. W. G. Rietkerk

Adres van de Redactie:

Ds. K. Muller,
Riouwstraat 59,
1521 SC Wormerveer
Tel. 075-282589

Kerknieuws en berichten over kerkelijke/christelijke activiteiten te zenden naar:

„Kerknieuws Opbouw”,
Brugakker 36 22,
3704 LP Zeist
Tel. 03404-50278

Advertenties en druk:

Drukkerij „Steenbergen”,
Nooitgedacht 3,
3701 AL Zeist
Tel. 03404-12452

Advertentieprijs:

Kon. Wilhelminalaan 38,
3956 TD Leersum
Tel. 03434-4288

Administratie-adres:

40 ct per mm.
familieberichten
35 ct per mm.
Advertenties inzenden tot
dinsdagmorgen 10.00 uur.

Abonnementen:

Het aanvragen of opzeggen van abonnementen: uitsluitend bij de administratie. Abonnementen kunnen ieder moment ingaan, doch slechts per 31 december eindigen. Opzeggen uiterlijk tot 15 november.

Abonnementenprijs:

f 40,— per jaar of f 21,— per halfjaar.
Buitenland f 45,— p. jaar of f 60,— per luchtpost.
Gironr. 404945 t.n.v.
Geref. Persver. Opbouw,
Dr. Schaepmanlaan 71,
2104 VC Heemstede.
Tel. 023-285825.

In plaats van kaarten
Wij berichten dankbaar en met vreugde dat onze ouders en grootouders

M. de Vries
en
Cath. de Vries-Spaander

zaterdag 23 mei a.s. hopen te gedenken dat ze op 21 mei 1941 in het huwelijk zijn getreden.

Rie
Jan en Irene
Klaas en Jenny
Estel en Celest

Noetselerbergweg 27
7441 BJ Nijverdal

Receptie zaterdag 23 mei a.s. in Restaurant „De Kroon” te Hellendoorn van 16.30 tot 18.00 uur.

Zeer geschikt te huur:

ONZE SEMI-BUNGALOW
zeer rustig gelegen aan de
buitenkant van Hengelo.
Periode 17-7—1-8-'81.

Telefoon 074-420085.

Ook U heeft

zo nu en dan behoefte aan ontspanning.

**EVANGELISCHE CAMPING
„T BELOOFDE LAND”**

is zo'n plekje waar U zowel geestelijk als lichamelijk tot rust kunt komen.

Vraag folder.

Bosweg 17, 3781 NG Voorthuizen
Telefoon 03429-2942.

3 weken Zuid-Afrika

De Stichting
Herstel Kulturele Betrekkingen
Nederland-Zuid-Afrika
brengt u in contact met land en
volk van Zuid-Afrika.

Ook bezoek aan het zendings-
terrein „Groothoek” in Natal.

Volledig verzorgd f 3.400,—

Inlichtingen:

Eekhoornlaan 14, 6705 CH Wageningen
tel. 08370-13931, b.g.g. 050-345880

**OVERTUIGT U
ZOALS VELEN VOOR U !!!**

VAKANTIE OMMEN

Ons huis is te huur van
18-7—15-8.
Vier slaapplekken.

Inlichtingen: 05291-1119 na 18.00 uur.

IONG GEZIN

zoekt pe 1 juli of zo spoedig
mogelijk daarna te huur
een **EENSGEZINSWONING**
te Harderwijk.

Brieven naar Heymansweer 15, 3371 RH
Hardinxveld-Giessendam, tel. 01846-5304.

Te koop:

ROYALE g.o.h. TUSSENWONING
met of zonder garage
te Heerenveen.
4 slaapk. + hobbykamer.

Telefoon 05130-25671.

**Vriendelijk verzoek om uw
ADVERTENTIES
SCHRIFTELIJK
OP TE GEVEN !!!**

Uiterlijk dinsdagmorgen, 10 uur, dient de
tekst in ons bezit te zijn. Foto's en teken-
werk voor het maken van cliché's dienen
1 week voor de plaatsingsdatum ter
drukkerij te zijn.

Stichting Ref. Hulpactie

„Woord en Daad”

Giro 3020900

Samen zorgen voor voedsel,
christelijk onderwijs, leprozenhulp.

Postbus 560, 4200 AN Gorinchem
Tel. 01830-32550

ZENDINGSWERK IN BELGIË OP GEREFORMEERDE GRONDSLAG !

Ook de Chr. Geref. Vlaamse Evang. Ver. „Filippus” is daarin
werkzaam (o.a. te Eekloo en te Maasmechelen).

Wilt U ons steunen in uw gebed en gaven ?

Inlichtingen bij de secr.: R. L. Lichtert, Kruissherenstraat 10, 3078 GT Rotterdam.
Tel. 010-82.67.98.
Giften op bankrekening nr. 35.84.33.924 t.n.v. Chr. Geref. Vlaamse Evang.
Ver. „Filippus” te Leerdam, of postgiro 28.07.17 van de Rabobank te Leerdam,
t.g.v. rek.nr. 35.84.33.924, t.n.v. Evang. Ver. „Filippus”.
Iedere gever of belangstellende ontvangt gratis ons mededelingenblaadje.

Voor al uw

handels- en familiedrukwerk - boeken en folders

is uw adres

DRUKKERIJ „STEENBERGEN”

Nooitgedacht 3 — 3701 AL Zeist

Opbouw-uitgaven

Door het invullen en opsturen van onderstaande bestel-
bon kunt u verschillende door „Opbouw” uitgegeven
en binnenkort uit te geven brochures bestellen.

Alle prijzen zijn exclusief portokosten!

Tegelijk met de toezending van de bestelde uitgaven
ontvangt u een accept-girokaart met daarop het ver-
schuldigde bedrag vermeld.

De ingevulde bon kunt u in een open envelop zonder
postzegel sturen naar:

**Administratie Opbouw,
Antwoordnummer 38, 3940 ZD Leersum.**

Gaarna ontvang ik:

..... ex. Prof. C. Veenhof, Jona (Hulp bij Bijbelstudie) à f 1,50
..... ex. Drs. H. de Jong, Ongehuwd samenwonen à f 2,60
..... ex. Ds. M. R. van den Berg, Jeremia (Hulp bij Bijbelstudie)
(plm. 194 pag., gebonden uitgave) à f 10,—

Naam:

Adres:

Woonplaats (postcode)

Handtekening:

Van „Jona” nog een beperkt aantal aanwezig.